

Zb.^x 47.

SCHOLARVM
IN
VICINITATE ACADEMIAE
CONSTITVTARVM VINDICIAE.

20
21.

O R A T I O

IN
MVNERE DIRECTORIS
ILLVSTRIS GYMNASII VIMARIENSIS
CAPESSENDO

A. D. III OCTOBR. CIOCCCLXXXII

HABITA

A

CAROLO AVGVSTO BOETTIGERO

VIMARIAE.
IMPENSIS HOFFMANNIANIS.

ACADEMIAE
LITTERARUM
GOTTINGENSIS

OPUS

Hesiodus.

Πῆμα κακὸς γέγονε, ὅσσοι τ' ἀγαθὸς μέγ'
ὄνειδε.

ALBERTUS GYMNASII VIMARIENSIS

COMPOSITO

MDCCCLXXXIII

ALBERTUS

ERGO AVGVSTO BONIFACIO

VIMARIENSIS

ALBERTUS COMPOSITO

AD LIBELLVM.

Si vis ingenio probari acuto,
Quod Hellas Latiumque perpoliuit,
Pagellisque tuis abesse fatum,
Quod parvis solet imminere chartis,
Exhortor, moneoque te, libelle,
HERDERVM tibi postules patronum,
HERDERVM tibi vindicem capessas.
Nil exactius eruditiusque est,
Sed nec candidius benigniusque.
Quod si se negat his vacare nugis,
Qui scribat calamo severiori
Hoc, quod secula posterique possint

*

Aetati

Aetati merito invidere nostrae:
Accedens timido, leviq[ue] gressu
Doctis auribus haec, fac, insusurre:
„Quae prompto recitata nuper ore
„Plausus nescio quos tulisse dicunt,
„Tradi iudicibus timent severis.
„Quod si legeris ipsa vultu amico,
„Nec discedere iusseris repente
„Illuc, unde levem pedem intulerunt;
„Nec risus metuent maligniorum
„Nec thuri et piperi dabunt cucullos.
I mandata refer, libelle, nostra,
HERDERVMque iube favere nobis,
Cuius nil mihi dulcius favore est.

Cura

Cum Principis Serenissimi, CAROLI AVGVSTI nostri iussu et auspiciis provincia rectoris in hoc celeberrimo bonarum artium et literarum domicilio mihi offerretur; primum, ut solet, quid emolumentum detrimentive inde capere, quibus commodis vel incommodis, hac conditione accepta, mactari possem apud animum meum coepi reputare. Etiam si enim illiberalis admodum, ieiuni et pusilli animi esse puto, in omni conditione, quae tibi deferatur, statim federe ad calculos, et quam lautum sit stipendium, quatenus argenti undecunque corradendi opportunitas, quis strenarum et munusculorum proventus, foeneratorum ritu, computare digitis: in univrsum tamen ut in omni vitae genere deligendo, ita in novo munere adeundo, caute circumspiciendum et quinam iucunditatis fructus, quaeve molestiae cum illo coniunctae sint, diligenter considerandum esse, quis est, qui neget? Nam cum secundum tritam illam et vulgarem sententiam, nihil omnibus numeris absolutum, nihil ab omni parte beatum in hac vita reperitur; ne munus quidem ullam vel virgula divina, quod aiunt, nobis obtinere potest, in quo nil claudicet, nil plane mancum

A

fit

fit et mutilum. Prudentis igitur est, in omni munere capeffendo huc imprimis attendere animum, ut circumfpectis rebus omnibus et rationibus eorum, quae placeant, quaeve displiceant probe fubductis, fingula inter fe compares, et quae fint incommoda, commodorum compensatione fapienter lenias. Nam, quod in alia re fcite monet Terentius, *multa ex quo fuerint commoda, eius incommoda aequum est ferre*, id ad muneris etiam cuiuscunque rationes commode potest transferri.

Memor igitur fapientiffimi huius praecepti, ego quoque, cum iam in eo effem, ut hanc novam fcholae moderandae provinciam adirem, mihi ipfe deeffe nolui, et quae vel iucunditatis fructum, vel moleftiae fenfum mihi in illa adminiftranda afferre poffent, multum diuque confideravi. Sed ut ingenue fatear, quo diutius haec agitabam et examinabam fingula, eo maiora et folidiora bona in illis deprehendere mihi vifus fum. Obverfabatur et fulgore fuo oculos quafi praeftingebat Princeps, quem literarum elegantiorum et quicquid ubique est pulchrarum artium Spectatorem, Statorem, Sospitatorem meritis laudum praeconiis univerfa concelebrat Germania, quem liberaliffimum literatorum hominum et eruditionis laude florentium Patronum praedicat inclyta Ienenfis academia, praedicat commune venustiorum et cultiorum hominum domicilium, Vimaria. Tanti igitur Principis praefidio

sidio frui, et studiorum iuvenilium cursum in ea
 schola moderari, quae tutela et favore eius recrea-
 ta laetius indies efflorescat, id vero in summa felici-
 tatis meae parte ponendum esse, merito arbitra-
 bar. Arridebat porro et suavi quodam lenocinio
 alliciebat doctissimorum virorum in hoc oppido vi-
 tam degentium mirifica congregatio, quippe quo-
 rum familiaribus colloquiis saepe una hora plus pro-
 ficias, quam si spissa volumina cum pulvisculo
 excutias, et usque ad mediam noctem lucernae fu-
 mum combibas. Quid vero suavius, quid exopta-
 tius cogitari potest, quam si mihi, umbratico homi-
 ni et inter subfella scholastica ut plurimum delite-
 scenti, cum bonam diem partem in adolescentulis sin-
 gendis instituendisque consumserim, interdum horas
 aliquot iucundissima eiusmodi virorum consuetudine
 frui et ex eorum sermonibus, saepe Attico madenti-
 bus, honestam animo meo petere liceat oblectatio-
 nem? Atque hic perconsenti mihi singulorum, qui-
 bus Vimaria nostra exsplendescit, nomina occurrebant
 statim in limine ipsi amici principis et rerum geren-
 darum administri, FRITSCHII, SCHNAVSI, GOETHII,
 SCHMIDTII, LYNKERI, VOGTII, qui quod merito mi-
 reris in viris tanta negotiorum multitudinem distractis,
 severitatem laborum suavissimo Musarum consortio
 condire, et frontem inter veteres illas iuventutis suae
 nutriculas saepenumero exporrigere solent. Quid
 vero gratius, quid honorificentius mihi accidere pos-
 sit, quam quod haec ipsa studia, quibus illi tantope-

re delectantur, publice hic profiteri et iuventutem ad ea informare iussus sim? Nonne vero hoc calcar addet adolescentibus ad eadem studia indefesso labore persequenda, quibus tantum pretium statuitur a viris primariis, qui in puppi sedent et gubernacula tenent reipublicae? Succurrebat, in primis mihi in hac provincia scholastica administranda rem fore cum HERDERO, at quo viro? cuius ob o's cuncti ora obvertunt sua, a cuius latere me nunquam, nisi doctiorem, discessurum, in cuius humanitate et prudentia omnes opes meas me recte collocaturum esse, non sperare tantum, sed etiam confidere poteram. Accedebat, quod non nescirem, me Vimariae domicilium fortunarum mearum positurum esse, id est, Athenis, non illis quidem Atticis, sed Saxonis, non ad Ilissum, sed ad Ilmum sitis, atque in ea urbe, quam merito mercatum quendam dicas bonarum artium et literarum, peregrinatorum et alienigenarum crebro huc comitantium frequentia celebratum, librorum et omnis omnino literariae suppellectilis lauta copia instructum, ubi floret pictura, ars statuaria, sculptura et quicquid ad elegantiore et cultiorem vitam perpoliendam exornandamque pertinet, unde non potest non ad me quoque et disciplinae meae alumnos magna et multiplex derivari utilitas. Denique revocabam mihi in memoriam scholam, cui moderandae admoherer, bene moratam et constitutam, docentium pariter ac discipulorum laudibus florentissimam; revocabam in
 animum

animum egregiam collegarum de hoc Gymnasio literario optime meritorum fidem et concordiam, quibus me adiutoribus perfectioribusque consiliorum meorum usurum esse, tam certum mihi erat, quam quod certissimum.

Unum erat, auditores humanissimi, de quo diu ambigebam, nec satis in animo meo constituere poteram, utrum illud plus prodesset, an obeffet scholae, ad quam regendam arceffebam. Vix aliquot milliaribus ab hac urbe distat Iena, inelyta illa et totius Germaniae ore celebrata Academia, quae cum maxime Principis nostri, Curatoris Serenissimi, insigni favore et munificentia ita crevit et caput extulit inter reliquas Academias, ut quae doctentium fama, discentium frequentia illi praecelleret, nulla, quae pari splendore effulgeret, vix pau-rae aliquot reperirentur. Huius vicinia an scholae Vimariensi plus emolumentum, quam detrimentum afferret, cum diu fluctuabundus haesitasset, tandem, ut fit, in eam deveni cogitationem, ut in universum, quam vim habeat Academiarum vicinia in has elegantiorum literarum officinas, quas *scholas inferiores* appellare vulgaris fert consuetudo, diligentius anquirerem, ratus, hac quaestione disceptata, controversiam etiam de commodis incommodisve Ienen-sis Academiae ad Gymnasium nostrum redundantibus facilius posse dirimi. Sed quo diligentius haec excussi, et quae in utramque partem disputa-

ri possunt, perpendi singula, eo liquidius mihi apparuit, quicquid de incommodis ex Academiarum vicinia emanantibus vulgo dicitari solet, vel a malevolis scholarum eiusmodi obtrektoribus temere confictum, vel ab imperitis levium rumusculorum captatoribus nimis auctum esse et exaggeratum. Quam ob rem hanc mihi iam penitus indui persuasionem, ex Academiarum vicinia, quam quidam calamitatem esse clamitant fundi nostri scholastici, tot tantaque in scholas derivari posse commoda, ut si qua tenuis ex illa contagione scholis aspergatur labecula, hic quoque valeat illud Horatianum, *ubi plura nitent — non ego paucis offendar maculis*. Haud scio igitur, an operae pretium facturus sim, quod cum hodie muneris auspiciandi gratia in hoc illustrissimo Virorum omnis ordinis et loci confessu verba facienda essent, et argumentum ab hac persona et hoc loco haud alienum pertractandum, *commoda e vicinis Academicis ad scholas redundantia ab adversariorum criminationibus vindicare* constituerim. Videtis, auditores humanissimi, materiam me fumsisse non gravem illam quidem, vel ex interioribus literis depromptam, sed ex communi rerum in medio positarum acervo ductam, eandem tamen haud parum controversam, et multorum adhuc litibus, multorum quotidianis sermonibus iactatam, ideoque expeditu aliquanto difficiliorem. Vos igitur, auditores quo me advenam iam antea et peregrinum hominem prolixè admodum excepistis favore, eodem
nunc

nunc quoque novum oratorem et inusitata rerum omnium specie percussum ita sustinete, ut si minus iudicii vestris, quae novi esse limatissima subtilissimaque, rem ipsam probavero, conatu tamen voluntatibus vestris eximiis satisfaciendi non plane displicuisse videar.

Principio, ne partium studio occoecati cupide iudicare, et, dum causae nostrae parrocinemur, quid verum postulet, parum pensi habere videamur, audienda est illorum oratio, qui scholas Academiae vicinas graviter insimulant, seque de adolescentulis, qui in scholis istiusmodi ad literarum cultum et humanitatem informentur, male timere, peius augurari, aperte prae se ferunt. Quae quidem oratio ut eo explanatius et dilucidius appareat, age, fingamus patrem, cordatum hominem et de institutione filii, corroborata iam paululum aetate e nido paterno in scholam aliquam evoluturi, valde sollicitum, talem denique, qualem sibi contigisse unus quisque vestrum vel laetatur, vel exoptaverit saltem, fingamus, inquam, patrem constanter respuere conditionem filio in schola eiusmodi Academiae vicina benigne oblatam, nec ullis amicorum precibus, ut mutet sententiam, expugnari posse. Quam tandem illius hominis orationem futuram esse putatis, auditores? Aut egregie fallor, aut hunc fere in modum scholas istas infectabitur, suaeque velificabitur sententiae: „Plenae sunt, fateor, omnes scholae vitiorum illecebris, colorem duxerunt omnes e

labe seculi; sed quae iuvenum imperitorum animos magis pelliciant, et ad omnem lubricitatem explendam vehementius infligent, quam eae, quibus cum vicina Academia perpetuum intercedit commercium, reperi nullas. Incautis et imprudentibus ad omnem nequitiam ibi fenestram apertam esse, vel lusco apparet. Puer, qui ferulae manus nondum subduxit, castigandus ille, si deliquerit, et seuera disciplina, ne luxuriet, compescendus, manum intra pallium scholasticum continere dictoque audiens esse iam serio gravatur. Saluberrima praëceptorum monita indies fert impatientius, et seu poenarum minis ferocem animum coercere, seu precum blanditiis et lenitate emollire studeant, surdo ista conatur fabula. Ridet et recalcitrat. Causam quæris tantæ contumaciae in tam tenera et sequaci aetate, qua tanquam molli et uda argilla quiduis imiteris et effingas? Noli quaerere; in promptu est. Exemplum sibi fumit puer a vicina Academia, cuius cives, *licentia academica*, quam falso libertatem venditant, elatos; frena, si qua iniiciantur illis, mordere ferocius, leges ad coercendam eorum audaciam et temeritatem prudenter sancitas susque deque habere, et nihil non facere, quo pudoris et verecundiae claustra labefactata et effracta esse, aperte ostendant, puer scholasticus vel hisce suis oculis videt, vel fando accipit quotidie. Vis castitatem filii et pudorem illibatum intemperatumque servare; vis aures eius adversus impure dicta, oculos

los adversus foede facta, animum adversus turpiter
 cogitata praemunire; vis omnem impuritatem ab-
 esse penitus a mente tenera, haec omnia eo tena-
 cius arripiente, quo magis omnes a natura ad haec
 proclives sumus? Obsecrandus mihi es, o bone, et
 per salutem filii tui obtestandus, ne puerum tali
 scholae immitas, quae prope abest ab Academia.
 Illic juvenum custode remoto lasciuientium effrena-
 ta dominatur libido: illic marronarum et puella-
 rum pudicitiae non clandestinis machinationibus,
 sed aperte infidiatur adolescentum male feriatorum
 turba: perstrepunt illic canticis impudicis plateae,
 personant flagitiosis narrationibus domicilia. Mol-
 litiae, procaciae, impudentiae plena sunt omnia.
 Horum male cautorum et ad corrumpendos tene-
 ros animos mire efficacium sermonum veneno cum
 pueri in vicina schola commorantes inficiantur; ho-
 rum exemplorum pestifera labe cum passim conta-
 minentur: quid mirum, si et ipsi a teneris iam per-
 pruriscunt unguiculis, oculis, quos in libros unice
 defixos habere oportebat, ubique iam venantur vir-
 gines, pexo capillo nitidi et unguentati volitant, et
 eodem tramite incedere gestiunt, quo cives Acade-
 micos, strenuos, si diis placet, puellarum, non Mu-
 sarum cultores, summa alacritate praecurrere in-
 telligunt. Adde aliud iis, quae iam dicta sunt,
 haud inferius detrimentum. Pueri, qui vix prima
 earum literarum, quibus illa aetas impertiri solet,
 elementa bene didicerunt, iam cristas erigunt, su-
 munt

animos, et cum vix tria, quod aiunt, Stefichori per-
ceperint, e carceribus scholasticis se proripere et
evolare gestiunt ad ampliora Academiae spatia.
Miraris hunc festinatum et praeposterum puerorum
in Academiam discessum, quippe quos tres qua-
tuorve etiamnum annos haerere in subfelliis scho-
lasticis et ignorantiae tenebras menti suae offusas
solidioris doctrinae luce discutere par erat. Mira-
ris parentum socordiam et pravam indulgentiam,
quod perverso isti et pernicioso filiorum studio dis-
cessum in Academiam non maturandi, sed antici-
pandi, velificandum sibi satisfaciendumque putent.
Mirari noli. Causam tantae perverfitatis non est,
quod longe repetas. Vicina Academia hac quoque
clade afflixit pessumdeditque rem scholasticam.
Nonne enim pueros et adolescentulos, paulum fe-
riori lege in his scholarum umbraculis proficien-
tes, quotiescunque adultiores iuvenes in propinqua
Academia liberrime evagantes, ludendo, equitan-
do, vel comessando, ne quid turpius dicam, genio
suo obsequentes, et nullis, nisi quos ipsi sibimet
circumdederint, limitibus circumscriptos conspiciant,
ardentissima prodeambulandi in pulverem ac solem
Academicum cupiditate inflammari oportet? Non-
ne, dum imperia, quibus parent, adstricta ex illo-
rum licentia metiuntur, intolerabili servitute sese
oppressos esse, et dum fructuosissima lenissimaque
magistrorum disciplina continentur, onus Aetna
gravius se sustinere, cum gemitu et indignatione
voci.

vociferabuntur? Atque in tanta quidem Academia propinquitate fieri non potest, quin saepe illis blandi officii nomen praetexentes, obrepant novelli Academici, eiusdem paulo antea disciplinae alumni, qui scholastici gregis miseria multum deplorata, deorum vitam iam sese adeptos esse gloriantur. Inhiat istis sermonibus, tanquam e tripode dictis, grex discipulorum. Piget pudetque, tam diu morosulis morem gefuisse magistris. Valeant igitur supercilia illorum et tristes cathedrae. Praestat adire doctores academicos, qui *dominorum* dulcissimo nomine aures molliculas permulceant, qui vultu hilari mellitisque verborum globulis illos alliciant, nec quicquam praetermittendum sibi esse putent, quo gratiam illorum aucupentur. Sic imberbes iuvenes, qui ne pilum quidem habent boni civis Academici, cruda et immatura studia in vicinam Academiam protrudunt, et illuc, tanquam ad beatorum insulas, gratulabundi exultabundique provolant, gravissimas olim tam stolidae festinationis poenas daturi. Quae cum ita sint, et vicinas Academias in adolescentulorum animis *contumaciae, lasciviae et arrogantiae* femina spargere fecundissima, satis constat; nonne religio esse debet parenti, qui paternum animum non plane exuerit, tali scholae tot tantisque ob infestam vicinam malis obnoxiae, filium committere? Crates quidem ille Thebanus turrim sibi dari praecaltam exoptavit, unde concionaretur civibus suis, et foecordiam

illis

illis in educandis liberis exprobraret turpissimam. Ego vero vel Stentoris illius Homerici vocem mihi inditam esse malim, ut longe lateque exaudiri queat adhortatio: cavete vobis, parentes, a scholis, quibus imminet Academia, undè, quae largissima ibi propullulat vitiorum propago, dispergitur in scholas illi conterminas. Cavete parentes! cavete adolescentuli! Latet anguis haud in herba, sed in academia!“

Audivistis, credo, auditores humanissimi, orationem adversarii acerrimam. Nèc hoc mihi vitio dare quisquam poterit, me vel omittendo ea, quae speciose dici poterant, vel elevando extenuandoque, quibus acriter inhaerendum, causae adversae esse praevaricatum. Sed nolite quaeso, criminationibus istis ambitiosius prolatis fidem temere adhibere. Quas quidem si diligentius ad veritatis normam exigamus, magis ad cavillationem compositas, quam ad persuadendum idoneas esse facile patebit. Non diu vos morabor, auditores. Sed refellenda tamen sunt singula. Vos facite, aequo adfatis animo, et causam scholarum in Academiae propinquitate sitarum, id est, Gymnasii nostri, peroranti favete.

Vicinitas Academiae, inquis, disciplinae impatientes reddit scholarum alumnos. Audio, o bone, et posse interdum hanc vim habere vicinitatem Academiae, ut tirones in scholis, quantum sibi arrogant

gent barbatuli veterani in Academiis, quantum iactitent sese in irridendis eludendisque decretis Academicis, e propinquo animadvertentes, idem sibi quoque licere putent, praefracte negare non auserim. Sed primo tu mihi valde iniurius esse videris in omnes Academias et quae patrum ac maiorum memoria in nonnullis Academiis altas radices egisse penitusque inoleuisse putabatur effrenis morum licentia, legum adspersio, ac rudis barbaries, a mansuetudine et comitate seculi nostri dudum expulsa, cum nostra etiamnum aetate omnes omnino Academias peruasisse, falso arbitrare. Vide, quantum erres in temporum calculo, quantum coecitatis in moribus seculi, et, ne coniuratae in ultionem sui Academiae acerbissimas poenas a te repetant, vel, ut sunt ad iram suscipiendam paulo procliviores, aqua et igne tibi interdican, cave! Deinde neminem, qui plurimum scholarum indolem ac ingenium perspectum habet, fugit, iustam, sed communem hanc esse cantilenam magistris omnium scholarum: periisse frontem de rebus, effracta esse pudoris, obsequii, et verecundiae repagula. Aliunde haud dubie sparsa sunt femina istius morbi, quem seculi morbum dicas, utpote qui non tantum scholarum intimos recessus, sed regna etiam et civitates hodie peruasit. Et profecto sic se res habet, auditores. Foecundissima vitiorum mater, effeminata mollitia et luxuries hanc quoque universis scholis nostris affricuit pestem et rubiginem, ut quo molliores

liores sint pueri et deliciis domesticis enervati, eo contumacius et impatientius detrectent iussa praeceptorum, eo vehementius emancipari sese et exsolui cupiant legum vinculis. Divine enim, ut omnia, Plato in ea disputatione, quam de legibus instituit, *deliciae*, inquit, *puerorum animos reddunt difficiles, morosos, iracundos et qui levibus causis irri- tentur* *).

At pudori, aïs, et castitati adolescentulorum a propinqua Academia praesentes imminent insidiae. Pessima, fateor, inconlultae libidinis et impotentium cupiditatum exempla hodieque passim reperias in Academiis, morbo seculi dicam, an quod plures ibi peccandi subnascantur illecebrae. At unde tibi constat, o bone, deterrimam istam luem vel corrupisse tantum Academias, vel ex Academiis in scholas adeo serpere illis conterminas? Gliscit hoc malum et latissime dimanat in iis scholis, quas ab Academiarum contagione longissimum fecerit interval- lum. Atque utinam haec adventitia tantum, non domestica etiam exempla corrumperent teneros puerorum scholas frequentantium animos. *Utinam, ut cum Quintiliano loquar, non ipsi liberorum nostrorum mores perderemus!* Vicinae sint licet academiae scholis nostris. Haud facile coalescunt et conglutinantur animi eorum, qui in scholis et Academiis operam

*) Plato VII. de Legg. p. 791 E. η τρυφή δύσκολα και ἀκρόχολα και σφοδρά ἔπο μικρῶν κινήσεων τὰ τῶν νέων ἦδη ἀπεργάζεσθαι.

operam dant literarum studiis. Nota loquor. Alto supercilio plerumque despiciunt veterani isti tirunculos in arctiorem scholarum gyrum redactos, et raro, nisi lucelli spes affulgeat, familiaritatem cum illis contrahunt. Enimvero, quocunque te veritas, ubique illaqueare student et inescare imperitos adolescentulos pessimorum exemplorum illecebrae. Sic, ut hoc utar, scholae publicae haud raro reperiuntur in oppidis, in quibus stativa habent milites, qui quod coelibe vita nil disciplinae suae accommodatius esse putant, eo intemperantius obsecundare solent vagis libidinibus, pessimo haud dubie inventutis scholasticae ad haec minime coecutientis exemplo. Atqui nondum audivi parentibus, [qui filios scholis eiusmodi concrederent, hac militum vicinitate ullum iniectum esse scrupulum. Sic ut aliud exemplum, quod ultro sese oggerit, non praetermittam, saepe in iisdem oppidis, in quibus patent bonarum artium officinae, histrioniam facere iubentur artifices scenici, eorumque maximo plausu, summa frequentia spectantur fabulae. Quod quidem spectaculum ad deliniendos, rerumque frivoliarum gustu imbuendos adolescentulorum animos longo maiori vi pollere, quam exempla academica, vel quovis pignore contendere nullus dubito.

*At nulla re magis perversa cupiditas discedendi in
Academiam incenditur, aliturque in adolescentulorum
animis, quam, propiore libertatis, qua perfruuntur
Aca-*

Academici, conspectu. Habent haec quidem speciem aliquam. Sed hic quoque frustra esse adversarium nostrum, vincam facile, auditores. Scilicet omnis controversia huc redit, ut dispiciamus: num scholarum in vicinia Academiae constitutarum alumni, huius ipsius vicinitatis opportunitate commoti, ardentiori illuc commigrandi flagrent cupiditate, quam ii, qui magno locorum intervallo disjuncti Academiam nunquam oculis usurpaverunt suis? Credo, me parum verisimilia dicturum esse. Dicendum tamen id quod res est, et quod experientia edoctum saepe mirari solent. Acerrimo plerumque studio ad dulcissimos illos Academicæ libertatis fructus degustandos abripi et in transversum agi cognovimus adolescentes in iis scholis, qui longe distant ab Academia, sando tantum et amicorum narrationibus sibi cognita: contra autem, quibus ob propinquitatem quotiescunque allubuerit, visendi animique oblectandi causa illuc evolare integrum, longe minore illius teneri desiderio. Nimirum ita omnes a natura comparati sumus, ut transvolemus communia et in medio posita, captemus remota, abscondita, fugientia,

— leporem (venator ut alta
In nive sectetur, positum sic tangere nolit *).

Atque idem usu venire videmus adolescentulis in remota aliqua schola procul ab Academia commorantibus. Felicitatis Academicæ, vanis rumoribus mirum

*) Horat., I Sat. II, 105.

mirum in modum auctae, hanc ipsam ob causam, quod illam propius inspicendi explorandique nulla adhuc copia facta est, longe sunt cupidissimi. Huius desiderio quotidie contabescunt, hanc votis expectunt ardentissimis, quorum damnati digito se coelum attingere arbitrantur, Thrafonum quorundam Academicorum, multa de faustitate sua inter ignotos effutientium, ampullis et sesquipedalibus verbis misere decepti. Colonos Europaeorum, qui spe divitiarum inescati in terras peregrinas alioque Sole calentes sese abduci passi sunt, saepissime iratum genium suum accusare accipimus, quod vana opinione delusi non aureos illos, quos animo iam praeceperant, montes, sed sylvas horridas, paludes immensas et Seytharum, quod fertur proverbio, deserta invenerint. Non dissimili fortuna uti videntur adolescentuli, qui, literarum rudimentis in schola nondum rite initiati, illotis manibus ad Academica sacra accedunt, omnia ibi plana sibi et facilia fore autumantes. Vix a risu temperare tibi queas, si in miseros istos, iam voti sui compotes, iam in illum locum, quem diu ardentissimis suspiriis exoptaverunt, in Academiam delatos incideris. Coelo delapsi et in novum aliquem orbem delati sibi videntur, stupent, aestuant, discursant, ubique impingunt et vix fero tandem, cum nec doctorum Academicorum scholis cum fructu sese interesse, nec felicitatibus istis, quarum spe lactati advolaverant, perfrui posse, intellexerunt, sinistro Apolline, iratis Musis se hoc confi-

B

lium

ium maturandi abitum in Academiam cepisse, voce conqueruntur lamentabili. Quanto igitur melior est conditio eorum iuvenum, quos ab his fraudibus et opinionum erroribus tutos praestat Academiae vicinitas. Hi ridiculis istis et ad ostentationem compositis nugamentis de mira Academicarum felicitate illuctari nequeunt. Ipsi omnia dispicere, et propria experientia hic quoque verum esse deprehendere possunt illud verbum: *Pluris esse oculatum testem unum, quam auritos decem.* Atque equidem haud scio, an inter praecipua scholarum in vicinitate Academiae constitutarum commoda referam, quod illarum alumni mature penetralia, vel, si dicere fas est, postscenia vitae Academiae introspicere, iustumque illi pretium statuere discant. Ad mercaturam bonarum artium proficiscuntur, qui in Academias se conferunt. Atqui haud dubie in coemendis conquirendisque mercibus dexterius rem suam administrabunt ii, qui prope habitant, et assidue versantur in foro, quibus tabernas singulas perlustrandi, res promercales venum expositas iterum atque iterum inspiciendi et infitorum ingenia noscitantia crebra facultas data est. Profecto aut obtuso admodum et hebeti ingenio sint oportet, aut verba sibi dari a mercatoribus merces venales protrudere cupientibus, sumumque sibi vendi a praestigiatoribus, haudquam patientur. Didicerunt foro uti, et cavere sibi ab impostoribus, quorum in celeberrimis mercatibus

catibus semper uberrimus est proventus. At longe alia et multo deterior est conditio eorum, qui longinquis e regionibus advecti mercaturam faciunt in loco nunquam antea sibi cognito. Hi, dum mercimonia exquirunt, dum tabernas sciscitantur ab obviis, dum frivolis rebus inhiant, fucosas et fallaces merces sibi obrudi, imo clitellas sibi imponi, parum intelligunt. Feruet mercatus, diripitur merx proba et sincera ab emtoribus, acta transacta omnia; at isti interea stupent in funambulo. Quid opus est, auditor, ea, quae diximus, de mercatura transferre ad sublimiorum disciplinarum studiosos in Academia? Facile ipsi haec coniectura assequimini, et vel ex iis, quae hactenus ad diluendas criminationes adversariorum a me prolata sunt, intelligitis, incommoda scholarum, quibus perpetuum est cum Academia commercium, vel esse plane nulla, vel ea, quae in universum a scholis se iungi et segregari nequeunt. Enimvero multo maiora ex ista vicinitate ad scholas redundant commoda, dum praeceptores et discipulos in usum illi suum convertere, et quae fraudi noxae que esse possint, avertere non pigeat. Nam quid ego commemorem praeclara iuvenum exempla in stadio Academico strenue decurrentium, cuiusmodi plures in maiori numero Academicorum explendescere consentaneum est? Nonne erectioris indolis iuvenes in scholis propinquis hinc quoque exemplum sibi petent et factum deponent, quo facile intumes-

B 2

cunt,

ount, qui se primos in aliqua arte putant? Quid vero dicam de praemiis et laudum praeconiis, quae iuvenes isti confecto curriculo Academico consequi solent cum plautu et gratulatione bonorum omnium? Nonne nostros quoque in se olis adolescentulos, quorum aures talibus vocibus undique circumsonant, honestissima laudis inflammabit cupiditas, ut excusso desidia torpore, eiecta omni ex animo molitia, ipsi quoque mature emergere cupiant et volitare per ora virum? Nam qui propinqua ex Academia virorum doctorum consortio, literariae fupellectilis commercio, varioque eruditionis apparatu non solum a magistris, sed etiam a discipulis, quibus haec curae cordique sunt, percipi potest fructus, multiplex ille et nequaquam contemnendus, illum tam manifestum esse arbitror, ut in illo explicando nolim intemperantius abuti patientia vestra. Ut in pauca me conferam, fortunata est schola, cui frui licet commodis e propinqua Academia copiose ad illam redundantibus; fortunati discipuli, quibus hunc ampliorem campum virtuti suae post emensum rite curriculum scholasticum patentem, quotidie contemplari, et alacritati suae nova incitamenta inde petere contigit*).

Fortu-

*) Quando, ut Columella ait (de R. R. XI. 1.) *nisi recte sine exemplis docetur*, invat hic duo subtexere satis luculenta, quibus rem totam facile confici existimen. In duobus primariis Saxoniae oppidis, Dresdae et Lipsiae patent ludi literarii, antiqua fama

Fortunatum etiam Gymnasium Vimariense, quod tantum abfuit, ut detrimenti aliquid acciperet a ce-

B 3

leber-

ma et plus unius seculi laudibus inclyti. Nam quis ignorat, Dresdae florere scholam Crucianam, Lipsiae Thomanam, e quibus, tanquam armati e fatali illa machina Troiana, ingens virorum doctissimorum multitudo, per totam Germaniam sparsa et disseminata, prodierit? Utriusque scholae eadem fere est indoles et disciplina, eadem habentur instituta. At dici non potest, quantum, si nunc spectentur, inter se differant. In schola Cruciana refrixisse fertur praeclarum illud optimarum artium studium, quo incaluisse et inter omnes aequales enituisse constat alumnos illius scholae, rectore Schoettgenio, magno illo Saxoniae polyhistoro. In illustri Thomana contra, in quam, hac cathedra Vimariensi relicta, commigravit olim Vir incomparabilis, Ioannes Matthias Gesnerus, calet officina, strenue urgetur opus, salubri et severa disciplina continentur alumni ita, ut qui scholam illam penitus cognorint, antiquam illic stare honorem literis, uno ore omnes confirmant. Atqui Cruciana pluribus milliaribus distat ab Academia; Thomanam in ipso sinu Lipsiensis academiae susceptam et enutritam esse dicas. Sciscitatus sum nuper, cum Dresdae commorarer, e viro harum rerum apprime guaro, causas, qui factum sit, ut in tanta magistrorum eruditissimorum, quibus adhuc fruuntur Cruciana, affluentia, tanto torpore elanguerint et a pristino splendore degeneraverint Cruciani? Causas commemoravit complures, incolarum luxuriam, parentum socordiam, magistrorum in latibulis

leberrimae Ienensis Academiae vicinitate, ut incrementa etiam inde caperet laetissima, variisque ornamentis, doctoribus etiam, in quibus Carpovium et Gesnerum nominasse sufficiat, inde ductis, exsplendesceret. Fuit haec magna et rara eius felicitas, ut nunquam non curatores haberet et nutritores egregios, qui, quicquid ad augendum amplificandumque illud faceret, semper in promptu ac numerato haberent, magistros vero, qui curis indefessis et vigiliis omnem noxam ab illo propulsarent, et quicquid e re illius esset, in commune consularent. Quorsum pertinet in primis illud institutum, ad imbecillam aetatem adversus illecebras vicinae Academiae praemuniendam valde accommodatum, quo cavetur, ne quis antea facultatem impetret schola-

latibus ludos aperientium frequentiam, „sed una est, inquit, qua imprimis laboramus. Fastu ridiculo inflati detrectant obsequia, et vix nucibus relictis, cum pennae nondum succreverint, evolare gestiunt in Academiae alumni nostri.“ En vobis scholam, ab Academia longiuscule remotam, sed eum maxime illa contagione, quam affricare dicitur vicinitas Academiae, infectam; en aliam, quam cingit et circumvallat quasi Academia, auctoritate docentium, discipulorum moribus et profectibus florentissimam. Ceterum universam hanc quaestionem scite et populariter pertractavit, V. III. Nie-meierus in libello theodisce scripto: *Welchen Einfluss hat die Nähe der Akademie auf öffentliche Schulen? ein pädagogisches Gespräch.* Halle 1790.

scholasticae vitae cum academica commutandae, quam certissima virium suarum institutione scholastica iam corroboratarum ediderit specimina.

In hac igitur schola prudentissimis curatorum et praesidum consiliis, docentium auctoritate et fide, discentium pietate et assiduitate florentissima PRINCIPIS SERENISSIMI, CAROLI AVGVSTI auspiciis rectoris provinciam mihi obvenisse, impense laetor, deumque hac ipsa hora et muneris capeffendi solemnitate gratulabundus veneror, nutu eius et benignitate haec omnia e sententia et voto mihi successisse, certissime persuasus. Idem annuet votis cum maxime suscipiendis, testis aderit promissis, quibus in hoc illustri auditorum confessu fidem meam publice obstricturus, finem imponam huic orationi.

Atque hic subito sese mihi offert, vultuque placido et sereno, qualis eorum esse debet, qui beatorum in sedibus sempiterna iam perfruuntur felicitate, me salutat imago senis longa serie annorum et meritorum splendore venerabilis. Agnosco vultum tuum, ab eo tempore, quo primum illum consexi, animo meo penitus insculptum, agnosco te, IOANNES MICHAEL HEINSE? Tu mihi post decursum feliciter stadium, quod ego iam ingredior, lampada tradere, meque in illam scholam, quam accurate et fideliter docendo, et graviter prudenterque regendo viginti, et quod excurrit, annos

B 4

pulcher-

pulcherrime ornasti, vis deducere. Accipio omen; sequar te, beatissima anima, tuisque, quae hic ubique non adumbrata, sed expressa video, vestigiis, dum potero, insistam!

Nolite existimare, auditores, me nescio quibus intemperis agitarum spectra videre, vel dicis tantummodo causa haec pronuntiare. Re vera conversabatur animo viri clarissimi, cuius partes mihi impositas esse cernitis, imago. Novissis Heinsium, magni Gesneri praeclarum discipulum, virum de re literaria cum universa tum Vimarienti egregie meritum, cuius manibus ita in posterum parentare constitui, ut exemplum eius mihi semper proponam et virtutum, quibus eminebat, contemplatione, tanquam calcari quodam ad idem honestissimarum laudum studium inciter. Multis ille bonis flebilis occidit, nulli flebilior, quam vobis, Heinsianae disciplinae alumni carissimi. Vos ille, dum in vivis fuit, animo vere paterno semper in sinu tulit et in oculis; vobis intima Latii Graeciaeque penetralia, quae quidem ipse penitus pervestigaverat, mira docendi voluptate, comitate singulari patefecit; vobis viam ad virtutem, probitatem, pietatemque non formulariam illam et ieiunam, sed genuinam et ex ipsis fontibus hausitam, doctrina, auctoritate, exemplo commonstravit; Vobis vestrisque commodis curas, vigilias, lucubrationes, omnesque omnino vitae rationes dicatas consecratasque esse voluit.

luit. Dignus profecto est Heinſius, cuius memoria nunquam in animis veſtris oblitteretur, de cuius gloria detractum ire et delibatum, nefas putemus et grande piaculum. Heinſi, tu nobis ſemper in ore eris, et in pectore. Have, candida anima, et ſolida illa nullumque unquam ſinem habitura felicitate fruere!

Te, HERDERE, Vir Magnifice, Tuamque erga ſe benevolentiam lubenter praedicare, monumentis etiam publice tibi inſcriptis *) palam teſtificari ſolebat Heinſius noſter. Te ſpectatore et applauſore fabulam in hoc theatro uſque ad extremum illud: plaudite, peregit, et ingraveſcente iam aetate favoris Tui ſignificationibus ſubinde recreatus, nunquam titubavit in officio ſenex venerabilis; Te laudatore et praecone honeſtiſſimo, qualem profecto quilibet ſibi exoptabit, obtinebunt pauci, ex hoc ipſo loco elatus eſt mortuus. Fruſtra mihi perſonam eius in munere rectoris obeun-

*) Inſcripſit Herdero Heinſius *Syntagma opuſculorum ſcholaſticorum*, quod gener Heinſii, Ruprechtus, librarius Gottingenſis, vir honeſtiſſimus, prelo ſubiecit Gotting. 1788. Ceterum vitam b. Heinſii, dignam ſane, quae cognoscatur ab omnibus, qui quidem his elegantiorum literarum ſacris initiari cupiunt, exſpectamus a praeclaro viri beati filio, *Valentino Auguſto Heinſio*, Profeſſori Kilonienſi Celeberrimo, Viro, quo candidiorem terra non tulit, et cui me pluribus nominibus tam obſtrictum eſſe, quam qui maxime, gratus ac ſubertis proſiteor.

obeundo impostam putem, nisi in illum quoque locum, quo apud Te fuit, succedendi mihi fiat copia. Hanc veram, hanc amplissimam Heinsiani nominis putaverim hereditatem, quam sane cernere malim, quam si me heredem scribant, quicquid ubique est beatiorum hominum. Cum quinque ab hinc annis peregrinatione aliqua per has terras suscepta, Te quoque, Vir Magnifice, ut mos est peregrinatorum, salutarem, et suavitate sermonum Tuorum, quibus omnes delinire soles, captus, mirabundusque a Te discederem, statim pupugit animum haec cogitatio: Felix, cui tanti viri consuetudine perfrui, cui vitam suam ad eius consilia, muneris sui rationis ad auctoritatem illius componere liceat! O me fortunatum! quam vix animo concipere, nedum votis expetere tunc ausus fueram, ea nunc sponte sua mihi oblata est felicitas. Praefes et Ephorus a Principe Serenissimo datus es huic Gymnasio literario, qualis nescio an ulli, certe paucissimis contigit in universa Germania. Postulat ipsa muneris mihi demandati ratio et perhonorifica, quae mihi Tecum intercedit, necessitudo, ut quicquid in munere meo agam, semper tibi sit cognitum, quicquid ad amplificandum, exornandumque Gymnasium excogitaverim, ad iudicii Tui subtilitatem, tanquam ad amissim, sit exactum. Tu mirus ingeniorum et voce et scriptis singendorum artifex lubenter mecum communicabis, quibus operam meam unice huic rei impendendam adiuvari posse senties: Tu veterum

veterum recentiorumque linguarum indagator sagacissimus, fontes earum libenter indicabis, et pocula, quae non primoribus labris degustavisti, sed perbibisti, benigne propinabis, Tu — sed nolo singula percensendo vim afferre pudori Tuo, Teque obtundere. Quid multa? Tuo praecipue desiderio tactus huc accessi. Tu, quem totum muneris Tui esse, omnemque spem a Te quasi suspensam habere nosti, nunquam defines et consilio et auctoritate et re sustentare.

Vos vero, Viri spectatissimi, Praeceptores huius Gymnasi aetnatisissimi, quem hodie in consortium et contubernium vestrum deduci videtis collegam, eum se totum fidei et amicitiae vestrae commendantem pro ea, qua polletis, humanitate, benevole excipere haud gravemini. Contigit mihi id, quod in prima felicitatis meae parte semper ponendum esse iudicavi, ut, cum apud Lusatos Gubernae primum, dein Budissiae scholis, quibus Deus faveat, regundis admotus essem, utrobique collegis interer mei amantissimis, mihi que non necessitudinis tantum, quae saepe discordis etiam et reluctantes copulat, sed verae ac non fucatae amicitiae vinculo coniunctis *). Nec dubitandum est, quin si quid

in

*) *Schaarschmidium*, de schola Gubenessi, *Demuthium* de schola Budissinensi optime meritum, facere non possum, quin hac quaque occasione oblata honoris causa nominem. Nunquam mihi excidet illorum

memor

in illis scholis in iuventute rite instituenda et ad humanitatem fingenda promoverim, id omne concentui illi et amicae collegarum conspirationi acceptum referendum sit. Non vana hariolor. Persuasissimum est, vos quoque, Collegae summa ope mihi colendi, si me talem reperiatis, qualem expectatis, praesidio, fide, amicitia vestra me non indignum esse iudicuros. In eodem omnes vehimur navigio. Nostrum est, confociatissima voluntate cavere sedulo, ne fluctibus abrepta ventis debeat ludibrium, vel scopulis illisa penitus submergatur navis nostra. Equidem omnes animi ingenique nervos intendam in eo, ut, quantum in me est, ad hunc omnium nostrum consensum firmandum conglutinandumque quam plurimum conferam. Quod igitur Deus faustum esse iubeat, conjunctis studiis, communicatis consiliis, confociatis vitae rationibus in eo elaborabimus, ut nunquam nobis in gratiam recedendum sit, et universi in unum quasi corpus coalescamus, quod eadem mente animatum, firmissima membrorum compage corroboretur augeaturque in perpetuum.

Vestra quoque ora, Iuvenes lectissimi, quotquot in hoc Gymnasio humaniorum literarum studiis operam navatis assidue, vestros animos expectatione suspen-

memoria, in qua recolenda dulce animo meo paratum esse intelligo oblectamentum, dulce desiderii, quo in illos feror, solatium.

suspensos et in me converfos esse video. Expectatissimum suavissimumque vobis fuisse adventum meum, documento fuerunt multiplices laetitiae significationes, quibus et universi et singuli me huc accedentem excipere et exhilarare studuistis. Nec refrigeratum esse postea illud studium, aperte declarastis publico hoc amoris vestri documento, quod cum maxime per interpretem vestrum, data acceptaque dextra, in splendidissima haecce auditorum corona edidistis. Etiam si vero quam fidem, quam benevolentiam a me vobis exhiberi velitis, nondum satis intelligo, cum nupera admodum haec sit inter nos notitia: hoc tamen vobis praestare aulam, si rectorem expectavistis, qui amore studioque vestro incensus, ardentissimo de vobis bene merendi flagret desiderio, qui, quicquid usquam vel guttatim collegerit labore multo ad honestissimam bonarum artium sitim restringendam, id totum quasi in vos transfundere gestiat, rectorem denique, qui totum se vobis consecrandum et vestris commodis omnes utilitates suas postponendas esse censeat: me non frustraturum esse vestram expectationem, sed quo magis haec vestris voluntatibus apta et attemperata esse intellexerim, eo maiore vestris desideriis satisfaciendi inflammatum iri cupiditate Agite, iuvenes carissimi, pulcherrima praeclari certaminis se nobis offert occasio, in quo viribus nil pepercisse, nulla unquam nos subire poterit poenitentia, Vos indefessum literarum studium et

C

in-

insatiabilem cuncta perferutandi, cuncta addiscendi cupiditatem, vos verae pietatis et virtutis amplectendae feruorem, vos modestiam, vos paratissimum ad obsequia praestanda semper in medium afferte animum: ego ut docilitati, pudori, pietati vestrae nullum apud me commodum praecclusum sit, quantum viribus coniti potero, contendam fedulo. Agite, iuvenes iam meis oculis mihi cariore, facite periculum, qui vir siem, et ad honestissimum certamen provocati, mecum in arenam non turpem illam et gladiatoriam, sed literariam et decoram descendite, sine tergiversatione ac missione pugnaturi accerrime.

Vobis autem, Viri Perillustres, Excellentissimi, Illustres, natalium splendore, virtutum laudibus praecellentissimi, quorum curae atque tutelae universa respublica tum sacra, tum civilis commissa est; Vobis, Viri Summe Reverendi, sacri Senatus Ecclesiastici Praefes, et Consiliarii, omnesque omnino sacrorum in hac urbe faciendorum Antistites amplissimi; Vobis, Consules et Senatores civitatis Vimariensis prudentissimi, consultissimique, Patroni scholae, quae se hodie Vobis plurimum debere fatetur, summa pietate prosequendi, Vobis, fautores omnis ordinis et loci summopere colendi, auditores, quotquot haec solemnia praesentia vestra cohonestare statuistis, aestumatissimi, maximas ex animo gratias ago, quod tam praeclarum
indicii

indicii vestri de me et schola nostra monumentum hodierno die exstare voluistis. Favete Gymnasio, favete praeceptoribus, favete mihi, meisque de hoc Gymnasio vestrisque liberis bene merendi conatibus prolixae voluntatis aura leniter adspirate.

Quod reliquum est, Deum Optimum Maximum supplex veneror, omnigena felicitate cumulet, fospitet, beet Serenissimum Principem, patrem patriae, CAROLVM AVGVSTVM, quo tanquam genio aliquo tutelari florent ubique in his terris literarum studia, florent earum officinae et domicilia, florent artes,

vernat ager, flores submittit daedala tellus;

fastam tectam conservet augustam principis nostri domum, MATREM CONIVGEMque celsissimam, et, cuius salute omnes nos salvos esse merito laetamur, PRINCIPEM IVVENTVTIS, spem patriae succrescentem, magni Parentis subolem generosissimam; tutos incolumesque praestet una cum splendidissimis familiis aulae Proceres et rerum in hac civitate gerendarum Administros, quorum laboribus otium, quorum vigiliis tranquillitas nobis paratur; prosperitatem, copiam, securitatem benigne suppeditet amplissimo Senatui et universae huic civitati; Bonam Mentem, Bonum Eventum adesse iubeat scholae nostrae: labores nostros et

consilia fortunet omnia, conatibusque nostris ad-
spiret propitius,

Annue votis nostris, Deus immortalis, fons sa-
pientiae, auctor spirituum! A te principium, in
te finis esto!

Ienae,

Typis Stranckmanni.

Mb. 538. 8

ULB Halle
006 697 011

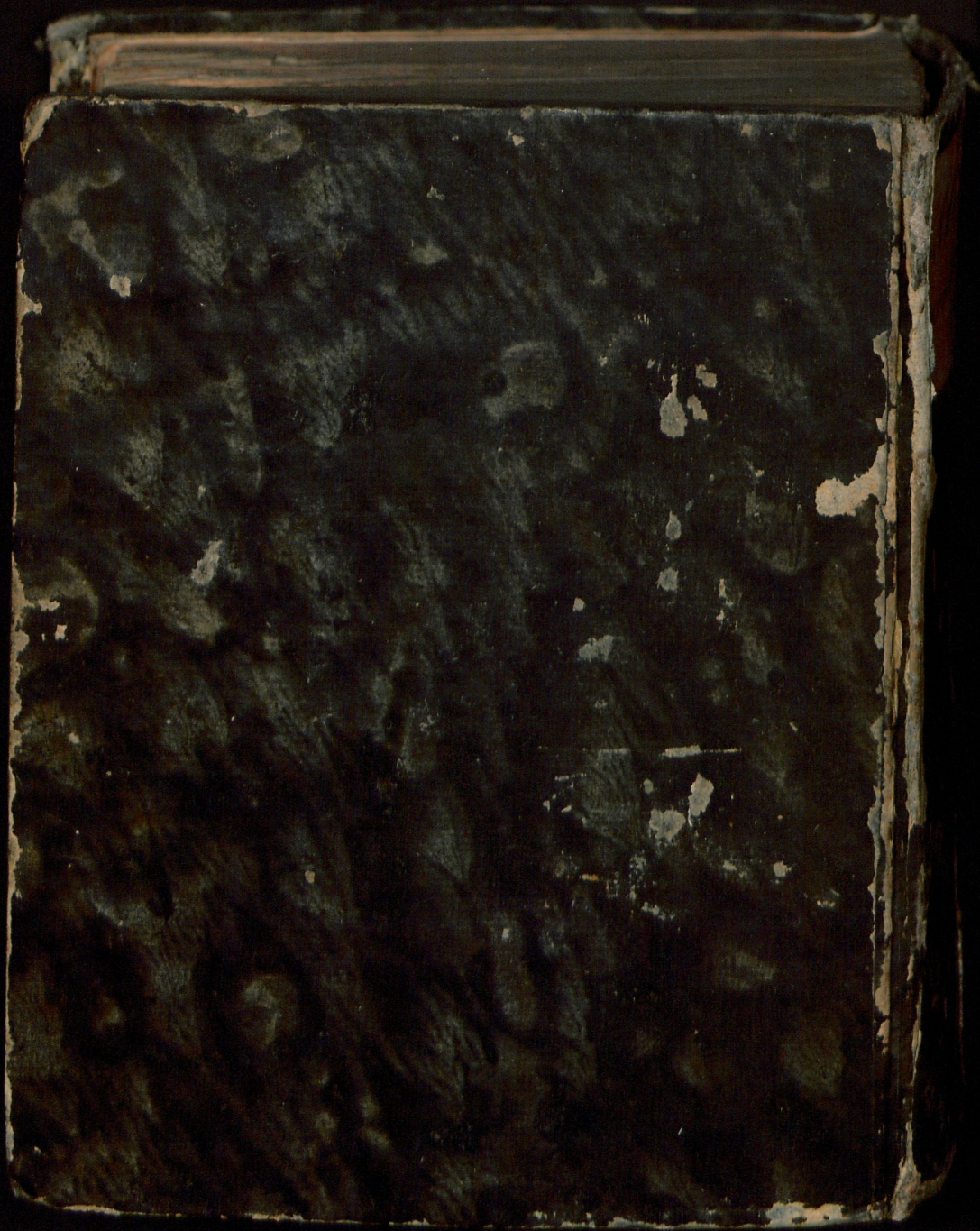
3

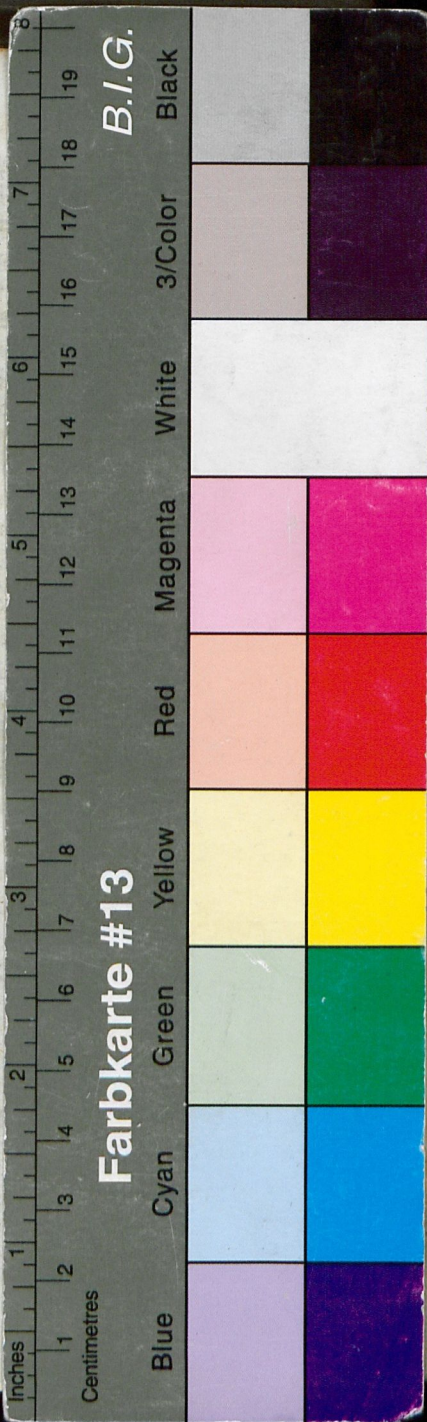

TA → OL

MD 18

M. C.

B.I.G.

Farbkarte #13

SCHOLARVM
IN
VICINITATE ACADEMIAE
CONSTITVTARVM VINDICIAE.

20.
21.

ORATIO

IN
MVNERE DIRECTORIS
ILLVSTRIS GYMNASII VIMARIENSIS
CAPESSENDO

A. D. III OCTOBR. CIOCCCLXXXI.
HABITA
A
CAROLO AVGVSTO BOETTIGERO.
VIMARIAE.
IMPENSIS HOFFMANNIANIS.

